



Διαφυλάσσοντας τις Συντροφικές Εφηβικές Σχέσεις (ΔΣΕΣ): Σύνδεση του πλαισίου και των κινδύνων που υπάρχουν στο διαδίκτυο και έξω από αυτό

Ενημερωτικό έγγραφο 1: Ευαισθητοποίηση πολιτικών και πρακτικών στην Ευρώπη σχετικά με τις εφηβικές συντροφικές σχέσεις και τις νέες τεχνολογίες

Χρηματοδότηση από το Πρόγραμμα DAPHNE III της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Το παρόν ενημερωτικό έγγραφο του ΔΣΕΣ έχει την πρόθεση να χαρτογραφήσει τις σχετικές πολιτικές, πρακτικές και γνώσεις σχετικά με τη διαπροσωπική βία και κακοποίηση (ΔΒΚ) στις εφηβικές συντροφικές σχέσεις, σε πέντε ευρωπαϊκές χώρες. Κάθε εταίρος στο πρόγραμμα ΔΣΕΣ – Αγγλία, Νορβηγία, Κύπρος, Βουλγαρία και Ιταλία – έχει συγκαλέσει σε δύο διαφορετικές φάσεις εθνική ομάδα ειδικών για να καταγράψουν τι είναι γνωστό σχετικά με τη ΔΒΚ στις σχέσεις νέων ανθρώπων σε κάθε χώρα, καθώς και τις σχετικές εξελίξεις στις εφαρμοζόμενες πολιτικές και πρακτικές. Τα σημαντικότερα ευρήματα είναι:

- Η έννοια του εκφοβισμού/διαδικτυακού εκφοβισμού χρησιμοποιείται ως έννοια η οποία περιλαμβάνει όλες τις μορφές βίας και επιθετικότητας εναντίον των παιδιών.
- Το ζήτημα της εφηβικής ΔΒΚ, στο διαδίκτυο και εκτός, απουσιάζει ή αναγνωρίζεται σε περιορισμένο βαθμό από τη νομοθεσία, τις εφαρμοζόμενες πολιτικές και τα σχέδια δράσης.
- Υπάρχει χαμηλή συνείδηση της εφηβικής ΔΒΚ, τόσο ανάμεσα στους νέους ανθρώπους όσο και στους/στις επαγγελματίες.
- Σε όλες τις χώρες προσφέρεται εκπαίδευση για επαγγελματίες και νέους/-ες, αλλά είναι συνήθως περιστασιακή και δεν γίνεται σε συστηματική και μόνιμη βάση.
- Ο βαθμός στον οποίο αναγνωρίζεται ο ρόλος του κοινωνικού φύλου στις πολιτικές/πρακτικές πρόληψης και παρέμβασης για την ΔΒΚ στις εφηβικές σχέσεις διαφέρει πολύ ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες που συμμετείχαν στη μελέτη αυτή.





ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ

Ο στόχος του προγράμματος ΔΣΕΣ ήταν να καταγράψει τις εμπειρίες των ίδιων των νέων ανθρώπων από μορφές διαπροσωπικής βίας και κακοποίησης (ΔΒΚ) στο διαδίκτυο ή πρόσωπο με πρόσωπο, σε πέντε ευρωπαϊκές χώρες: Βουλγαρία, Κύπρο, Αγγλία, Ιταλία και Νορβηγία (βλ. www.stiritup.eu). Οι συγκεκριμένοι στόχοι ήταν η διερεύνηση:

- της συχνότητας περιστατικών, διαδικτυακών και μη, μορφών σωματικής, συναισθηματικής και σεξουαλικής ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων
- της αποστολής και της λήψης σεξουαλικών εικόνων ανάμεσα σε ερωτικούς συντρόφους
- των υποκειμενικών συνεπειών
- των σχετικών παραγόντων κινδύνου και προστασίας
- της αναζήτησης βοήθειας
- των εμπειριών και των απόψεων των νέων ανθρώπων σχετικά με το τι θα μπορούσε να βοηθήσει.



ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Το ΔΣΕΣ βασίστηκε σε μια προσέγγιση μικτής μεθόδου τεσσάρων σταδίων:

- Στάδιο 1: Ειδικά εργαστήρια για να χαρτογραφηθούν οι πολιτικές και οι πρακτικές στις πέντε ευρωπαϊκές χώρες.
- Στάδιο 2: Σχολική έρευνα σε 4.500 νέους ανθρώπους ηλικίας 14-17 ετών.
- Στάδιο 3: Συνεντεύξεις με 100 νέους ανθρώπους.
- Στάδιο 4: Δημιουργία ενός διαδικτυακού τόπου με εφαρμογές για νέους (www.stiritapp)

Σε κάθε χώρα συγκροτήθηκε μια συμβουλευτική ομάδα νέων για να σχολιάσει όλες τις πλευρές της μελέτης.



ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Έννοιες και ορισμοί

Στην Αγγλία, οι ειδικοί έχουν καταγράψει διαμετρικά αντίθετες λογικές σχετικά με τη ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων («κλείστε τους μέσα», «παιδιά είναι»), που παρουσιάζουν τα παιδιά σαν «αγγελούδια» ή σαν «σατανάδες». Τα ΜΜΕ μπορούν να συμβάλουν στην αντίληψη του κοινού ότι η κακοποίηση και ο εκφοβισμός στο διαδίκτυο είναι φαινόμενα πιο διαδεδομένα απ' ό,τι συμβαίνει στην πραγματικότητα.

Τα σχολεία μπορεί να χαρακτηρίζουν τη διαδικτυακή ΔΒΚ σαν εκφοβισμό επειδή γνωρίζουν αυτό τον ορισμό και έχουν πολιτικές για τη διαχείριση του εκφοβισμού, αλλά οι νέοι/-ες μπορεί να μην το βλέπουν με τον ίδιο τρόπο. Ορισμένες

συμπεριφορές, όπως η αρχική ανταλλαγή σεξουαλικών εικόνων με τον/τη σύντροφο μπορεί να θεωρούνται συναινετικές από τα θύματα και έτσι να μην ορίζουν την ευρύτερη διανομή τέτοιων εικόνων ως εκφοβισμό ή κακοποίηση.

Μια ακόμα διαφορά στους ορισμούς αφορά το αν κάποιες εικόνες ή δραστηριότητες κρίνονται εγκληματικές ή όχι και, όπως αναφέρεται πιο κάτω, το πεδίο αυτό χαρακτηρίζεται από απουσία νομοθεσίας. Οι ειδικοί που συμμετέχουν στις διαβουλεύσεις δεν ήταν και οι ίδιοι βέβαιοι ποιες πλευρές της κακοποίησης που διαπράττεται στο διαδίκτυο ήταν εγκληματικές και επισημάνθηκε ότι οι νέοι/-ες δεν γνωρίζουν τι είναι νόμιμο και τι όχι. Επιπλέον, η αντίληψη των νέων για τη συναίνεση μπορεί να διαφέρει από αυτή των επαγγελματιών.

Τα τελευταία χρόνια στη Νορβηγία έχει δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στον εκφοβισμό, ιδίως μέσα από το πρόγραμμα *Olweus* που είχε μεγάλο αντίκτυπο στα σχολεία της Νορβηγίας και στην προσέγγισή τους για την αντιμετώπιση ζητημάτων βίας και κακοποίησης μεταξύ μαθητών/-ριών. Η αρνητική πλευρά της στάσης αυτής είναι η τάση να χαρακτηρίζεται εκφοβισμός κάθε αρνητική συμπεριφορά μεταξύ νέων. Η ΔΒΚ, καθώς και η παιδική κακοποίηση και παραμέληση βρίσκονται στο επίκεντρο της προσοχής εδώ και χρόνια στη Νορβηγία, αλλά η ΔΒΚ αναγνωρίζεται λιγότερο ως χαρακτηριστικό στις σχέσεις των νέων.

Στην Κύπρο, η οικογενειακή βία έχει μονοπωλήσει τη δημόσια συζήτηση και την πολιτική ατζέντα. Είναι πράγματι η ευρύτερα αναγνωρισμένη μορφή βίας και προσφέρει ένα πλαίσιο εντός του οποίου εννοιολογούνται και αντιμετωπίζονται και άλλες μορφές βίας (όπως η έμφυλη βία, η βία κατά των γυναικών, η σεξουαλική κακοποίηση και η βία μεταξύ συντρόφων). Η ΔΒΚ (ιδίως η ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων) σπάνια αναφέρεται στα ΜΜΕ, στον καθημερινό λόγο ή τη βιβλιογραφία. Η σεξουαλική κακοποίηση στις σχέσεις των νέων θα θεωρούνταν μάλλον περίπτωση παιδικής πορνογραφίας και ως τέτοια θα αντιμετωπιζόταν. Το χαμηλό επίπεδο ενημέρωσης/ γνώσης και επίγνωσης σε σχέση με τη ΔΒΚ και τις συνέπειές της στην ευημερία των νέων έχει ως αποτέλεσμα να υπάρχει μια πολύ περιορισμένη βάση στοιχείων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν την αφετηρία για τη διαμόρφωση πολιτικών και πρακτικών.

Οι ειδικοί στη Βουλγαρία αναφέρονται στη ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων χρησιμοποιώντας κυρίως έννοιες όπως ο διαδικτυακός εκφοβισμός, η έμφυλη βία και η ψυχολογική κακοποίηση. Αν μια συμπεριφορά κακοποίησης είναι παράνομη, καταχωρείται ως σεξουαλικό έγκλημα ή ως κάποια ειδικότερη κατηγορία εγκλήματος, όπως η παραγωγή ή η διάδοση υλικού παιδικής κακοποίησης.

Στη Βουλγαρία, η κάλυψη από τα ΜΜΕ σε τέτοιες περιπτώσεις σπάνια έχει ως γνώμονα το συμφέρον του παιδιού. Χρησιμοποιούνται ταμπέλες όπως «διώκτης», «βιασμός» και «παιδόφιλος» για να δημιουργηθεί μεγαλύτερη αίσθηση. Σπάνια υπάρχει η δυνατότητα για ψύχραιμη συζήτηση σχετικά με τη σεξουαλικότητα των εφήβων στον κοινωνικό και δημόσιο λόγο, συνεπώς το ζήτημα είναι δυσάρεστο για πολλούς γονείς και καθηγητές.

Στην Ιταλία, δεν έχει υπάρξει ως τώρα κάποια συστηματική ή συνεπής δραστηριότητα συλλογής στοιχείων, και έτσι διαφορετικές συμπεριφορές –όπως η παιδοφιλία, η σεξουαλική κακοποίηση μέσα στην οικογένεια, η παιδική πορνογραφία, η διακίνηση παιδιών για σεξουαλική εκμετάλλευση, ο εκφοβισμός (και ο διαδικτυακός), η ΔΒΚ, η έμφυλη βία, η οικογενειακή βία– συχνά συγχέονται μεταξύ τους.

Πολιτικές και πρακτικές πρωτοβουλίες για την πρόληψη και την παρέμβαση

Στην Αγγλία, οι ειδικοί συμφωνούν ότι υπάρχει μια γενικότερη έλλειψη καθοδήγησης για επαγγελματίες και υπηρεσίες. Η ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων αναγνωρίζεται σε ορισμένα έγγραφα πολιτικών της κυβέρνησης, καθώς και σε διεθνείς εκστρατείες των ΜΜΕ, όχι όμως και σε άλλους τομείς πολιτικής, όπως οι κυβερνητικές οδηγίες για την παιδική προστασία. Οι ΜΚΟ που ασχολούνται με την οικογενειακή βία και τα δικαιώματα των παιδιών συνήθως αναγνωρίζουν το ζήτημα στα κείμενά τους, όχι όμως και οι ΜΚΟ που εργάζονται στο πεδίο του εκφοβισμού. Υπάρχουν ακόμα λιγότερες πρωτοβουλίες για πολιτικές σε σχέση με τη διαδικτυακή ΔΒΚ. Αυτή η μορφή βίας αναγνωρίζεται από τις οδηγίες του Υπουργείου Εσωτερικών και από κάποια προγράμματα ΜΚΟ, όχι όμως στις πολιτικές του Υπουργείου Εσωτερικών για την οικογενειακή βία, την καταπολέμηση του εκφοβισμού και του διαδικτυακού εκφοβισμού, ούτε και στις εκδόσεις οργανώσεων για την ασφάλεια στο διαδίκτυο.

Στη Νορβηγία, τέσσερα διαδοχικά σχέδια δράσης της κυβέρνησης για τη ΔΒΚ έχουν αναγνωρίσει σε ένα βαθμό την ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων. Στην πρόσφατη έκθεση της κυβέρνησης, *Strategy to Combat Violence and Sexual Abuse of Children and Adolescents* [Στρατηγική για την καταπολέμηση της βίας και της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος των παιδιών και των εφήβων] αναφέρεται συγκεκριμένα η ΔΒΚ τόσο εντός στο διαδίκτυο όσο και εκτός. Ωστόσο, η στρατηγική δίνει μεγαλύτερη έμφαση στο διαδικτυακό εκφοβισμό (καθώς και στην ηλεκτρονική αποπλάνηση («grooming») και άλλα εγκλήματα ενηλίκων κατά παιδιών στο διαδίκτυο) παρά στην ψηφιακή βία και κακοποίηση. Αρκετοί από αυτούς τους νόμους και τις πολιτικές είναι πρόσφατοι, όπως η απαγόρευση ανεβάσματος φωτογραφιών χωρίς τη συναίνεση των ατόμων που απεικονίζονται, καθώς το θέμα αυτό έχει τραβήξει αρκετά την προσοχή τα τελευταία χρόνια. Οι ΜΚΟ στη Νορβηγία έχουν αναγνωρίσει σε περιορισμένο βαθμό την ύπαρξη βίας μεταξύ συντρόφων στους εφήβους, στο διαδίκτυο και εκτός. Υπάρχουν ωστόσο κάποιες εξαιρέσεις οργανώσεων όπως το Reform, το καταφύγιο για κακοποιημένες γυναίκες στο Όσλο και το Jentevakta, μια διαδικτυακή εθελοντική υπηρεσία για νέες γυναίκες, που έχουν εργαστεί σημαντικά για την πρόληψη της ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων εκτός διαδικτύου. Υπάρχουν επίσης αρκετά προγράμματα πρόληψης της βίας στα σχολεία, κανένα τους όμως, στο βαθμό που γνωρίζουμε, δεν αναγνωρίζει συγκεκριμένα την ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων.

Στην Κύπρο, το ζήτημα της βίας στις εφηβικές συντροφικές σχέσεις απουσιάζει εντελώς από τις πολιτικές και τις ακολουθούμενες πρακτικές. Οι νόμοι και οι πολιτικές που αφορούν την οικογενειακή βία δεν ισχύουν στις σχέσεις των νέων, καθώς αυτές συμβαίνουν έξω από την οικογένεια. Υπάρχουν ωστόσο πολιτικές και νόμοι που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν τόσο σε πραγματικές όσο και σε διαδικτυακές περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης/εκμετάλλευσης στις σχέσεις των νέων. Άλλες μορφές ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων, στο διαδίκτυο και εκτός, δεν ρυθμίζονται άμεσα από κανένα νόμο ή πολιτική και καλύπτονται από νόμους για την παρενόχληση εάν αναφερθούν στην αστυνομία. Δεν υπάρχουν σαφείς οδηγίες σχετικά με τον καλύτερο τρόπο αντιμετώπισης περιστατικών ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων, τις κρατικές υπηρεσίες που πρέπει να ασχοληθούν και τον τρόπο με τον οποίο μπορούν καλύτερα να προστατευτούν και να υποστηριχτούν τα θύματα.

Στη Βουλγαρία, υπάρχουν αρκετά επίσημα έγγραφα που αφορούν την πρόληψη και την παρέμβαση σε περιπτώσεις ΔΒΚ. Αν και η ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων δεν αναφέρεται στον βουλγαρικό Νόμο περί Προστασίας των Παιδιών (2010), οι ειδικοί συμφωνούν ότι τέτοια περιστατικά αποτελούν κίνδυνο για την υγεία και την ανάπτυξη των παιδιών και, κατά συνέπεια, εμπίπτουν στην παιδική προστασία. Με βάση το Εθνικό Σχέδιο για την Πρόληψη της Βίας κατά των Παιδιών 2012-2014, το Υπουργείο Παιδείας δημιούργησε έναν ειδικό μηχανισμό για την αντιμετώπιση του εκφοβισμού και του διαδικτυακού εκφοβισμού. Το σχέδιο αυτό περιλαμβάνει και υποστήριξη για τη βουλγαρική Τηλεφωνική Γραμμή Βοήθειας για Ασφαλές Διαδίκτυο. Ο τομέας των ΜΚΟ έχει εφαρμόσει προγράμματα και έχει αναπτύξει μεθοδολογίες με στόχο την πρόληψη της βίας και του εκφοβισμού/ διαδικτυακού εκφοβισμού.

Στην Ιταλία, έχουν υιοθετηθεί πολιτικές και δράσεις για την υποστήριξη και την προστασία των παιδιών σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης. Το 2007, το Υπουργείο Παιδείας εξέδωσε μια οδηγία για όλα τα σχολεία, με την οποία υπογράμμιζε τους κινδύνους που συνδέονται ειδικά με τον εκφοβισμό και τον κυβερνοεκφοβισμό, και δημιούργησε μια τηλεφωνική γραμμή και έναν ιστότοπο, καθώς και μόνιμα παρατηρητήρια για τον εκφοβισμό σε κάθε περιφέρεια. Ιταλοί ειδικοί συμφώνησαν στη σημασία ενός ειδικού προγράμματος που θα εφαρμοστεί σε εθνικό επίπεδο: Γενιές σε Επαφή, που δημιουργήθηκε από το Telefono Azzurro και Ιταλία Σώσε τα Παιδιά, για τη μείωση των διαδικτυακών κινδύνων για τα παιδιά, με ειδική έμφαση στο διαδικτυακό εκφοβισμό.

Εμπόδια στην πρόληψη και την παρέμβαση

Οι ομάδες ειδικών σε όλες τις χώρες επισήμαναν την απουσία στοιχείων σχετικά με αποτελεσματικές πολιτικές ή παρεμβάσεις. Οι αξιολογήσεις ήταν συνήθως τοπικής εμβέλειας και μικρής κλίμακας και δεν έχει ακόμα πραγματοποιηθεί συστηματική συλλογή στοιχείων για τη δημιουργία μιας βάσης δεδομένων με τις πιο ενδεδειγμένες πρακτικές. Δεν υπήρχαν εθνικά συστήματα καταγραφής και ανάλυσης της ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων. Ωστόσο, στο Η.Β έχει πραγματοποιηθεί μια διερευνητική μελέτη για παρεμβάσεις πρόληψης με αντικείμενο τη ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων (Stanley κ.ά. 2015).

Στην Αγγλία, φάνηκε ότι τα εμπόδια για την πρόληψη και την παρέμβαση σχετίζονταν με το σχολικό περιβάλλον. Φάνηκε ότι τα σχολεία διστάζουν να μιλήσουν για τον σεξουαλικό εκφοβισμό και η προσπάθεια να πειστούν να ασχοληθούν με το ζήτημα περιγράφηκε ως ιδιαίτερα δύσκολη. Ο βαθμός στον οποίο ανταποκρίθηκαν σε αποκαλύψεις διαδικτυακής κακοποίησης στις σχέσεις των νέων βασίστηκε συνήθως στην ανάληψη του ρόλου της υπεράσπισης από έναν/μία καθηγητή/-ρια. Οι ειδικοί υποστήριξαν ότι η πρόληψη πρέπει να θεωρείται ζήτημα που αφορά συνολικά το σχολείο και ότι είναι απαραίτητο να υπάρξει αντίδραση σε θεσμικό επίπεδο.

Στη Νορβηγία, τα σχολεία αναγνωρίζονται ως ένα από τα κύρια πεδία για την πρόληψη. Ωστόσο, τα σχολεία είναι εξίσου διστακτικά στην αντιμετώπιση ζητημάτων βίας και κακοποίησης. Η διδακτέα ύλη 2013/2014 για τα δημοτικά και τα γυμνάσια περιλαμβάνει ζητήματα βίας και σεξουαλικής κακοποίησης, χωρίς όμως να προσδιορίζει τη ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων. Όπως και σε άλλες χώρες, οι ΜΚΟ που

ασχολούνται με τη ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων έχουν προσφάτως υποστεί περιορισμούς στη χρηματοδότηση, με δυσμενείς συνέπειες για τις υπηρεσίες τους.

Στη συνάντηση ειδικών στη Βουλγαρία, όσοι συμμετείχαν επισήμαναν ότι οι υπάρχουσες πολιτικές και πρακτικές δεν είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές, για διάφορους λόγους. Πρώτον, δεν υπάρχει μεγάλη εμπιστοσύνη ανάμεσα στους φορείς και οι επαγγελματίες διστάζουν να αναφέρουν περιπτώσεις επειδή ανησυχούν για το ενδεχόμενο δευτερογενούς θυματοποίησης, όταν πρέπει να αναμιχθούν πολλοί φορείς και να εξετάσουν πολλές φορές το παιδί. Οι αντικρουόμενες διαδικασίες και η περιορισμένη χρήση εγκαταστάσεων εξέτασης που να είναι φιλικές για τα παιδιά αποτελούν επίσης πρόβλημα για την εισαγωγή ενός παιδιού στο δικαστικό σύστημα. Δεύτερον, δεν υπάρχουν επαρκείς πόροι για να διασφαλιστεί η εφαρμογή συνολικών μέτρων πρόληψης σε όλη τη χώρα. Τρίτον, υπάρχει υψηλή μετακίνηση προσωπικού στις υπηρεσίες προστασίας παιδιών, κάτι που εμποδίζει τη συνεχή εκπαίδευση και την ανάπτυξη της ειδίκευσης που είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση της παιδικής κακοποίησης, ιδίως στις διαδικτυακές της εκφάνσεις. Τέλος, η εκπαίδευση που παρέχουν οι ΜΚΟ μπορεί να είναι κατάλληλη και εκσυγχρονισμένη, αλλά η πρόσβασιμότητα της περιορίζεται συνήθως σε λίγα σχολεία ή δήμους.

Στην Κύπρο, όλοι/-ες οι ειδικοί συμφώνησαν ότι οι παρεμβάσεις στο πεδίο του εκφοβισμού εστιάζουν κυρίως στην πρόληψη και την ευαισθητοποίηση απέναντι στο ζήτημα, ενώ οι παρεμβάσεις εξακολουθούν να είναι σχετικά αδύναμες. Λόγω της απουσίας ενός συνολικού πλαισίου εφαρμοζόμενων πολιτικών, δεν υπάρχουν σαφείς οδηγίες για την καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση περιστατικών ΔΒΚ στο σχολικό περιβάλλον, τις ενέργειες που πρέπει να γίνουν και τις αρμόδιες αρχές ή επαγγελματίες που πρέπει να ασχοληθούν με το ζήτημα. Αναφορικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες, υπάρχουν λίγες κυβερνητικές υπηρεσίες που μπορούν να προσφέρουν υποστήριξη στα θύματα. Αντίθετα, το κενό αυτό καλύπτουν οι ΜΚΟ, παρέχοντας ψυχολογική υποστήριξη μέσω τηλεφωνικών γραμμών βοήθειας. Πραγματοποιούνται επίσης ειδικές και τμηματικές εκστρατείες ευαισθητοποίησης, χωρίς συστηματικό και συντονισμένο χαρακτήρα.

Στην Ιταλία, η εφαρμογή πολιτικών και καθοδήγησης διαφέρει σημαντικά ανά περιφέρεια. Στη σημερινή οικονομική κρίση, οι ΜΚΟ που έχουν συμβάλλει στο πεδίο αυτό υποφέρουν από περικοπές στη δημόσια χρηματοδότηση. Ενώ μπορεί να αναγνωρίζονται περιστατικά ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων, υπάρχει έλλειψη πόρων και ειδίκευσης για την αποτελεσματική εφαρμογή μορφών υποστήριξης για νέους/-ες. Φαίνεται να επικρατεί μια οπτική διαχείρισης κινδύνου με εστίαση στην αντιμετώπιση των δραστών, και όχι μια προσέγγιση που θα έδινε έμφαση στην προστασία των θυμάτων και την πρόληψη μελλοντικής βίας.

Επίπεδο Ευαισθητοποίησης

Στην Αγγλία, η ευαισθητοποίηση για τη βία στις συντροφικές σχέσεις των εφήβων είναι γενικά χαμηλή στους νέους ανθρώπους και τους επαγγελματίες, αν και πρόσφατες πρωτοβουλίες όπως η εκστρατεία του Υπουργείου Εσωτερικών «*Αυτό είναι κακοποίηση*» μπορεί να είχε κάποιον αντίκτυπο στο ζήτημα αυτό. Ωστόσο, οι περισσότερες πρωτοβουλίες και εκστρατείες εστιάζουν στο θύμα και όχι στο δράστη. Δεν υπάρχει η κατάλληλη γλώσσα για να πληγεί η συμπεριφορά των δραστών. Η αναγνώριση της συμπεριφοράς που συνιστά κακοποίηση μπορεί να υπονομεύεται

από την κανονικοποίηση της βίας και της κακοποίησης, τόσο στο διαδίκτυο όσο και στις συντροφικές σχέσεις γενικά, και οι νέοι/-ες είναι πιθανό να μην κατανοούν επαρκώς πώς είναι μια σχέση που περιλαμβάνει το σεβασμό. Ωστόσο, κάποιοι ειδικοί θεωρούν ότι οι νέοι/-ες μπορεί να επιδοθούν σε βίαιη συμπεριφορά στο διαδίκτυο παρά το ότι έχουν εκτεθεί σε μοντέλα σχέσεων με σεβασμό. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι διαδικτυακές μορφές ΔΒΚ μπορούν να εξηγηθούν βάσει της πρόσβασης στην τεχνολογία ή της έκθεσης σε πορνογραφικό υλικό, σε συνδυασμό με τη φυσιολογική σεξουαλική αναζήτηση και την τάση ριψοκίνδυνης συμπεριφοράς που παρατηρείται στους έφηβους.

Επιπλέον, το πρόβλημα της ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων, είτε εντός στο διαδίκτυο είτε εκτός, συχνά αποκρύπτεται από ενήλικους και επαγγελματίες. Η δική τους έλλειψη συνειδητοποίησης μπορεί να αποδοθεί εν μέρει στο γεγονός ότι η γνώση πραγματικών περιστατικών περιορίζεται σε ομάδες συνομηλίκων.

Στη Νορβηγία, η συνειδητοποίηση ανάμεσα στους/στις επαγγελματίες είναι χαμηλή. Έχουν γίνει εκστρατείες και έχει κυκλοφορήσει υλικό ευαισθητοποίησης με στόχο ενήλικους. Η ευαισθητοποίηση απέναντι στην ΔΒΚ εμφανίζεται υψηλότερη ανάμεσα στους νέους/-ες, καθώς είναι ένα ζήτημα που επηρεάζει τους/τις ίδιους/-ες και το φιλικό τους περιβάλλον, αλλά τα θύματα σπάνια επικοινωνούν ή ζητούν βοήθεια από ενήλικους.

Στην Κύπρο, έχει διανεμηθεί λιγοστό πληροφοριακό υλικό και έχουν γίνει ελάχιστες δραστηριότητες ευαισθητοποίησης για τη ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων. Η πιο σημαντική δραστηριότητα ευαισθητοποίησης στο πεδίο αυτό ήταν η δημιουργία και η διάδοση του εγχειριδίου για επαγγελματίες «*Youth 4 Youth*». Αν και το εγχειρίδιο αυτό δημιουργήθηκε ως εργαλείο για την καταπολέμηση της έμφυλης βίας, περιλαμβάνει ένα ειδικό κεφάλαιο για την ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων, καθώς και οδηγίες για την πρόληψη και τη διαχείριση τέτοιων περιστατικών.

Στη Βουλγαρία, οι ειδικοί θεωρούν ότι οι επιθετικές συμπεριφορές μεταξύ συνομηλίκων βρίσκονται γενικά σε αύξηση. Ωστόσο, η ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων σπάνια αναφέρεται, και έτσι οι περισσότεροι/-ες επαγγελματίες δεν έχουν επίγνωση ούτε των εκφάνσεων της ούτε της επικράτησης του φαινομένου στα σχολεία. Ορισμένες ΜΚΟ οργανώνουν επίσης διαδραστικές συζητήσεις για νέους/-ες, τις οποίες οι ειδικοί θεωρούν πιο αποτελεσματικές από τη διανομή ενημερωτικών εντύπων, καθώς βοηθούν τους/τις νέους/-ες να αναπτύξουν δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να αντιμετωπίσουν δύσκολες καταστάσεις.

Στην Ιταλία, η ομάδα των ειδικών δεν μπόρεσε να εντοπίσει καμία πρωτοβουλία ευαισθητοποίησης που να απευθύνεται ειδικά στην ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων.

Εκπαίδευση για επαγγελματίες

Οι ειδικοί στην Αγγλία συμφώνησαν ότι υπήρχαν διακριτές διαφορές στα επίπεδα εκπαίδευσης και συνειδητοποίησης ανάμεσα στους/στις επαγγελματίες τόσο της αστυνομίας όσο και της εκπαίδευσης. Εντούτοις, σε γενικές γραμμές, οι επαγγελματίες διστάζουν ιδιαίτερα να εισβάλουν στο πεδίο των συντροφικών σχέσεων – θεωρείται ιδιωτικός χώρος αλλά, για τους νέους, οι κανόνες περί ιδιωτικότητας αλλάζουν. Οι επαγγελματίες δεν είναι εξοικειωμένοι με τη χρήση νέων τεχνολογιών και πρέπει να μάθουν πώς να κάνουν ερωτήσεις για τη ζωή των νέων

στο διαδίκτυο. Υπάρχουν ορισμένες εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες, κυρίως από ΜΚΟ όπως το «*Tender*» που εκπαιδεύει καθηγητές στην εφαρμογή ενός προγράμματος με στόχο την αντιμετώπιση της ΔΒΚ στα παιδιά και τους/τις νέους/-ες στα σχολεία. Ωστόσο, το αντικείμενο της ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων δεν αντιμετωπίζεται συστηματικά στην εκπαίδευση των εκπαιδευτικών.

Στη Νορβηγία, όπως και στην Αγγλία, οι επαγγελματίες δείχνουν επιφυλακτικότητα στην αντιμετώπιση του ζητήματος της ΔΒΚ στις σχέσεις των εφήβων, στο διαδίκτυο και εκτός. Η ομάδα ειδικών θεώρησε ότι το χάσμα γενεών που υπάρχει αναφορικά με τις νέες τεχνολογίες κάνει δύσκολη την από κοινού αντιμετώπιση ζητημάτων από ενήλικους/επαγγελματίες και νέους/-ες με παραγωγικό τρόπο. Οι επαγγελματίες, όπως οι εργαζόμενοι/-ες στην εκπαίδευση ή στην αστυνομία, έχουν σε διάφορους βαθμούς τα προσόντα για να αντιμετωπίσουν τέτοιες περιπτώσεις: συνήθως δεν διαθέτουν την κατάλληλη κατάρτιση, αλλά βασίζονται στο προσωπικό ενδιαφέρον. Τα καταφύγια για κακοποιημένες γυναίκες παρέχουν ειδικευση στη ΔΒΚ, αλλά, μέχρι πρόσφατα, η εστίασή τους στους έφηβους και τις σχέσεις τους ήταν περιορισμένη. Οι εκπαιδευτικοί στη Νορβηγία λαμβάνουν πολύ περιορισμένη ή μηδενική κατάρτιση στα ζητήματα αυτά κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους ειδικευσης, και έχουν λιγοστές ευκαιρίες να αποκτήσουν περαιτέρω κατάρτιση μετά το διορισμό τους.

Στην Κύπρο, οι ειδικοί συμφώνησαν ότι μολονότι έχουν γίνει προσπάθειες εκπαίδευσης των καθηγητών/-ριών σχετικά με το διαδικτυακό εκφοβισμό, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά κενά στην κατάρτισή τους. Η κατάρτιση γίνεται συχνά στη βάση μιας συγκεκριμένης περίπτωσης και δεν έχει συνέχεια και συνέπεια. Οι σχέσεις των νέων δεν είναι ζήτημα προτεραιότητας για τη διαρκή εκπαίδευση των καθηγητών/-ριών, οι οποίοι/-ες στερούνται κατά συνέπεια τις απαραίτητες δεξιότητες και δεν αισθάνονται ότι μπορούν να διδάξουν με επάρκεια το αντικείμενο των σχέσεων. Ενώ το Υπουργείο Παιδείας και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο έχουν εκπαιδεύσει μεγάλο αριθμό γονιών και εκπαιδευτών σχετικά με τον εκφοβισμό και την ασφαλή χρήση του διαδικτύου, η εκπαίδευση αυτή δεν ήταν συστηματική και συνεχής. Κάποιες ΜΚΟ διεξάγουν επίσης ενίοτε εκπαιδευτικά προγράμματα για τον εκφοβισμό και άλλους διαδικτυακούς κινδύνους, για εκπαιδευτικούς και άλλους επαγγελματίες.

Όσοι/-ες συμμετείχαν στη συνάντηση ειδικών στη Βουλγαρία έμειναν με την εντύπωση ότι οι επαγγελματίες που εργάζονται με νέους ανθρώπους δεν ήταν επαρκώς προετοιμασμένοι/-ες για να αντιμετωπίσουν ζητήματα όπως ο εκφοβισμός και η έμφυλη βία. Τόνισαν ότι είχαν μεγαλύτερη αβεβαιότητα σε περιπτώσεις που αφορούσαν νέες τεχνολογίες, εξαιτίας της έλλειψης αυτοπεποίθησης σε αυτόν τον τομέα. Η κατάρτιση καθηγητών/-ριών στο ζήτημα της ΔΒΚ κρίθηκε ανεπαρκής, ενώ τα διαθέσιμα προγράμματα κατάρτισης δεν γίνονταν σε συστηματική βάση. Όπως και στις άλλες χώρες, η διοργάνωση τέτοιων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις ενέργειες των ΜΚΟ.

Στην Ιταλία οι ειδικοί επισήμαναν ότι τα σχολεία είναι το κύριο περιβάλλον για την πρόληψη της ΔΒΚ. Ωστόσο, το εκπαιδευτικό προσωπικό δεν έχει την απαραίτητη κατάρτιση για να μπορεί να αναγνωρίζει και να αντιμετωπίζει περιστατικά κακοποίησης και βίας. Αντίθετα, καταφεύγει για γνωμοδότηση σε κοινωνικές υπηρεσίες, κάτι που είναι συχνά ανεπαρκές ή γίνεται πολύ καθυστερημένα.

Εκπαίδευση για παιδιά και νέους/-ες

Στην Αγγλία, υπάρχουν αρκετά προγράμματα πρόληψης για νέους/-ες. Τα περισσότερα αφορούν τη ΔΒΚ και ορισμένα ασχολούνται ρητά με τη ΔΒΚ που διαπράττεται στο διαδίκτυο. Ωστόσο, οι παρεμβάσεις αυτού του είδους γίνονται συνήθως στα σχολεία για μία μόνη φορά, ενίοτε ως αντίδραση σε κάποιο ατύχημα, αντί να είναι ενσωματωμένες στο αναλυτικό πρόγραμμα. Στη Νορβηγία υπάρχουν αρκετά σχολικά προγράμματα πρόληψης που εστιάζουν στον εκφοβισμό και τις σχέσεις, ωστόσο κανένα τους δεν εστιάζει ειδικά στη ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων. Οι ειδικοί συμφωνούν ότι τέτοιες εκπαιδευτικές δραστηριότητες γίνονται συνήθως υπό μορφή ανταπόκρισης σε εξωτερικές πρωτοβουλίες ΜΚΟ σε σχολεία ή ως πρωτοβουλίες οργανωμένες επί τούτω από μεμονωμένους/-ες καθηγητές/-ριες ή μαθητικούς εκπροσώπους.

Υπάρχει διαθέσιμο υλικό για την εκπαίδευση των νέων στα θέματα του εκφοβισμού και της ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου. Η σεξουαλική αγωγή δίνει έμφαση στις διαπροσωπικές σχέσεις, αλλά το κοινωνικό φύλο δεν διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση αυτή. Στη Βουλγαρία, η εκπαίδευση για τη ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων αποτελείται κυρίως από μεμονωμένες προσεγγίσεις σε θέματα όπως ο εκφοβισμός και η έμφυλη βία, ενώ η παράδοση των σχετικών μαθημάτων εξαρτάται από τα ενδιαφέροντα των συγκεκριμένων καθηγητών/-ριών ή την πολιτική του σχολείου. Οι υπηρεσίες εφηβικής παραβατικότητας είναι επίσης υπεύθυνες για παρεμβάσεις που αφορούν την πρόληψη και μπορεί να οργανώνουν συζητήσεις με νέους ανθρώπους πάνω στο ζήτημα, αλλά και αυτό εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια της τοπικής υπηρεσίας. Ορισμένες ΜΚΟ κάνουν επισκέψεις σε σχολεία ή οργανώνουν προγράμματα εκπαίδευσης για νέους/-ες εκτός σχολείου, πάνω σε ζητήματα όπως ο διαδικτυακός εκφοβισμός. Υπάρχουν επίσης ορισμένα ερευνητικά προγράμματα και προγράμματα καθοδήγησης («mentoring») που ασχολούνται με τον εκφοβισμό και την ασφάλεια στο διαδίκτυο.

Στην Ιταλία, πολλά σχολεία κάνουν μαθήματα στους νέους/-ες, κυρίως μέσω συζητήσεων στην τάξη, για τον εκφοβισμό. Η έμφυλη βία δεν αναφέρεται συχνά και το ζήτημα της ΔΒΚ δεν αντιμετωπίζεται στο σχολικό περιβάλλον. Οι ειδικοί επισήμαναν ότι δεν υπήρχαν πληροφορίες σχετικά με το ποια σχολεία και ΜΚΟ ασχολούνται με το ζήτημα, με ποιους τρόπους και με τι βαθμό αποτελεσματικότητας.

Η έμφυλη διάσταση

Στην Αγγλία, η έμφυλη διάσταση της εφηβικής ΔΒΚ αναγνωρίστηκε πλήρως από τα μέλη της ομάδας ειδικών, και εντοπίστηκαν δύο εκστρατείες που είχαν καταπιαστεί με ζητήματα κοινωνικού φύλου. Ωστόσο, οι ειδικοί κατέληξαν ότι ενώ τη ΔΒΚ είναι έμφυλο ζήτημα στην Αγγλία, συχνά οι παρεμβάσεις για νέους ανθρώπους δεν περιλαμβάνουν την έμφυλη προσέγγιση. Η έμφυλη διάσταση του ζητήματος ενυπάρχει στον καθημερινό λόγο και στη χρήση στερεοτυπικής και μισογυνικής γλώσσας. Ορισμένοι/-ες ειδικοί υποστηρίζουν ότι τα σχολεία απέφυγαν σκόπιμα την έμφυλη διάσταση, παρουσιάζοντας το ζήτημα ως «εκφοβισμό» αντί για το πιο «δύσκολο», ντροπιαστικό και «σεξουαλικό» ζήτημα της ΔΒΚ. Θεωρήθηκε ιδιαίτερα σημαντικό να εμπλακούν νέοι άντρες στις παρεμβάσεις, ώστε να τους δοθεί η δυνατότητα να αλλάξουν συμπεριφορές που συνιστούν κακοποίηση.

Στη Νορβηγία, η έμφυλη διάσταση της ΔΒΚ καθώς και της ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων αναγνωρίζεται από τους/τις ειδικούς, αν και τα επίσημα έγγραφα και οι νόμοι μπορεί να είναι ουδέτερα ως προς το φύλο.

Στην Κύπρο, η οπτική του κοινωνικού φύλου απουσιάζει εντελώς από το νομικό πλαίσιο, τις πολιτικές και τις πρακτικές που αφορούν την αντιμετώπιση οποιουδήποτε είδους βίας. Οι ειδικοί δεν διέθεταν τις απαραίτητες γνώσεις και την επίγνωση του τι θα σήμαινε να ενσωματωθεί η έμφυλη οπτική στις εφαρμοζόμενες πολιτικές και πρακτικές. Αυτή η απουσία κάθε έμφυλης οπτικής και διάστασης από τις πολιτικές και τις πρακτικές για την αντιμετώπιση της βίας και της κακοποίησης έχει σαν αποτέλεσμα να μην αναγνωρίζονται οι γυναίκες ως κύρια θύματα. Επιπλέον, καθώς η έμφυλη οπτική απουσιάζει, υπήρχαν περιορισμένα στοιχεία σχετικά με το πώς βιώνουν τη βία οι γυναίκες, ο άντρες και οι νέοι/-ες και τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους επηρεάζονται από αυτή.

Στη Βουλγαρία, σύμφωνα με τα άτομα που συμμετείχαν στη σύσκεψη των ειδικών, η έμφυλη οπτική για τη βία και την κακοποίηση περιορίζεται στους/στις κοινωνικούς/-ές λειτουργούς και σπάνια υπάρχει έξω από τις κοινωνικές υπηρεσίες. Το εκπαιδευτικό προσωπικό και οι αρμόδιοι για τη χάραξη πολιτικών συνήθως δεν είναι ευαισθητοποιημένοι σε ζητήματα κοινωνικού φύλου. Θωρήθηκε σημαντικό να συμπεριληφθεί η έμφυλη οπτική στις πολιτικές και τις πρακτικές, ούτως ώστε να διασφαλιστεί ότι καταβάλλεται όλη η δυνατή προσπάθεια για την ευημερία τόσο των αντρών όσο και των γυναικών.

Οι ειδικοί στην Ιταλία ανέφεραν ότι οι πολιτικές και πρακτικές πρόληψης και παρέμβασης που αφορούν τη βία/τον εκφοβισμό/τον κυβερνοεκφοβισμό στις ερωτικές σχέσεις των νέων δίνουν ελάχιστη προσοχή στη διάσταση του κοινωνικού φύλου.



Συμπεράσματα

1. Η ΔΒΚ πρέπει να διακρίνεται ξεκάθαρα από τον εκφοβισμό και τον διαδικτυακό εκφοβισμό στα έγγραφα για την εφαρμογή πολιτικών, και πρέπει να αναγνωρίζεται η έμφυλη φύση αυτής της μορφής κακοποίησης.
2. Η ευαισθητοποίηση απέναντι στη ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων βρίσκεται σε διαφορετικά επίπεδα στις ευρωπαϊκές χώρες, κατά συνέπεια θα πρέπει να υπάρξει μια ευρεία ευρωπαϊκή πολιτική που θα προάγει την ευαισθητοποίηση απέναντι στη διαδικτυακή και μη ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων.
3. Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις πρέπει να αποσαφηνίσουν και να δώσουν δημοσιότητα στην υπάρχουσα νομοθεσία που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την προστασία των νέων από τη ΔΒΚ, στις διαδικτυακές και τις πραγματικές στενές τους σχέσεις. Πρέπει να υπάρξει περαιτέρω έρευνα που θα εξετάσει την αξία και την εφικτότητα της ενίσχυσης της νομοθεσίας ώστε να προστατεύονται οι νέοι/-ες από αυτή τη μορφή βίας.

4. Παρόλο που τα σχολεία είναι εξαιρετικής σημασίας χώροι για την πρόληψη της ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων, το εκπαιδευτικό προσωπικό σε όλη την Ευρώπη φαίνεται να μη διαθέτει την αυτοπεποίθηση και την απαραίτητη ειδικευση για να αντιμετωπίσει το ζήτημα. Η Ε.Ε θα πρέπει να προωθήσει την ενσωμάτωση προγραμμάτων κατάρτισης στο ζήτημα αυτό στην εκπαίδευση των καθηγητών/-ριών.

5. Μεγάλο μέρος της εκπαίδευσης των νέων στο ζήτημα αυτό γίνεται με αποσπασματικό τρόπο. Η ενσωμάτωση της ΔΒΚ στο σχολικό πρόγραμμα κάθε χώρας θα μπορούσε να προσφέρει μια πιο σταθερή και συστηματική προσέγγιση στην πρόληψη.

6. Οι στρατηγικές πρόληψης και παρέμβασης για τη ΔΒΚ στις σχέσεις των νέων θα πρέπει να περιλαμβάνουν τη δημιουργία κατάλληλων και αποδεκτών υπηρεσιών για τα θύματα. Θα πρέπει να ρωτηθούν οι ίδιοι/-ες οι νέοι/-ες σχετικά με τη μορφή που θα μπορούσαν να έχουν αυτές οι υπηρεσίες.



Ενημερωτικά έγγραφα

- 1. Ευαισθητοποίηση πολιτικών και πρακτικών στην Ευρώπη σχετικά με τις εφηβικές συντροφικές σχέσεις και τις νέες τεχνολογίες**
- 2. Συχνότητα και αντίκτυπος εμπειριών διαπροσωπικής βίας και κακοποίησης στις σχέσεις των νέων**
- 3. Κίνδυνος και προστατευτικοί (προγνωστικοί) παράγοντες για τη θυματοποίηση και την αυτοργία ΔΒΚ**
- 4. Οι απόψεις των νέων σχετικά με την πρόληψη και την παρέμβαση για τη διαπροσωπική βία και κακοποίηση στις σχέσεις των νέων**
- 5. Διαπροσωπική βία και κακοποίηση στις συντροφικές σχέσεις από τη σκοπιά των νέων**



Ομάδα προγράμματος:

Αγγλία: Christine Barter, Nadia Aghtaie, Cath Larkins, Marsha Wood, Nicky Stanley

Βουλγαρία: Georgi Apostolov, Luiza Shahbazyan

Κύπρος: Susana Pavlou, Stalo Lesta

Ιταλία: Noemi De Luca, Gianna Cappello

Νορβηγία: Carolina Øverlien and Per Hellevik

Η πλήρης έκθεση του προγράμματος θα είναι διαθέσιμη την άνοιξη του 2015, για να την αποκτήσετε παρακαλούμε επικοινωνήστε με την Christine Barter στη διεύθυνση Christine.Barter@bristol.ac.uk.